

Ottar og Wulfstans Reiser

Oversatt fra gammelengelsk av Karl Wilhelm Nilsen

Kong Alfred den Store (d. 899) er kjent som opphavsmannen til det gammelengelske skriftspråk. Han skrev selv, eller lot skrive, mange oversettelser av religiøse tekster fra latin, i tillegg til verdslig poesi og prosa. En av oversettelsene som ble gjort i hans tid er Paulus Orosius (d. 420) Historie. Den er skrevet som et forsvar mot beskyldningene om at Romerrikets fall skyldtes kristendommens innføring og tilsidesettelsen av de gamle romerske gudene.

Orosius Historie begynner med en beretning om den gamle verdens historie og geografi, men den gammelengelske oversetteren har føyd til andre emner, blandt annet en oversikt over de germanske folk, der Ottar og Wulfstans reiser er flettet inn.

Ottar var en nordmann fra Hålogaland som levde av jakt, hvalfangst og handel. Han søkte Alfreds hoff, antagelig for å opprette handelsforbindelser. Der forteller han om en reise rundt nordspissen av Norge og Kola og inn i Kvitesjøen. Han beskriver finner (samer) som holder til nord i Norge, kvener i fjellene nord for Sverige, terfinner på Kola og bjærmer, et folk som bodde på syddøstsiden av sjøen. Han reiste også til Skiringssal (i nåværende Vestfold) og til Hedeby (nå i Schleswig, like syd for danskegrensen). Under ferden mot syd sier han at han hadde Danmark til babord og åpent hav til styrbord, fordi vestkysten av nåværende Sverige nok hørte til Danmark den gangen. Med Gotland (Gautland) må vi nok forstå den nordlige delen av Jylland og Vendsyssel. Sillende er nåværende Sønderjylland (ref. Gyldendals Store Danske). Wulfstan vet vi ingenting om, annet enn navnet. Han forteller om en reise fra Hedeby til Truso ved Visla i nåværende Polen, der han besøker estene.

Det er vanskelig å verifisere disse beretningene, men det som slår en er den nøkterne fremstillingen. Middelalderens reiseberetninger er vanligvis korte på kjennsgjeringer og lange på fantasi. En uvanlig uttalelse for den tiden er når Ottar sier han ikke kan gå god for de historiene han hørte bjærmene fortelle, fordi han ikke hadde sett det selv. Da må vi kanskje tro ham på at han sammen med fem andre drepte seksti storhval på to dager. Wulfstan fletter riktignok inn en historie om at estene kan gjøre kulde.

Med 'dette landet' mener Ottar England.

Ottars beretning

Ōnthere sǣde his hlāforde, Ælfrēde cyninge, ðæt hē ealra Norðmonna norþmest būde. Hē cwæð þæt hē būde on þǣm lande norþweardum wiþ þā Westsǣ. Hē sǣde þēah þæt þæt land sīe swīþe lang norþ þonan; ac hit is eal wēste, būton on fēawum stōwum styccemǣlum wīcīað Finnas, on huntoðe on wintra, ond on sumera on fīscāpe be þære sǣ.

Hē sǣde þæt hē æt sumum cirre wolde fandian hū longe þæt land norþryhte lǣge, oþþe hwæðer ænig mon be norðan þǣm wēstene būde. Þā fōr hē norþryhte be þǣm lande: lēt him ealne weg þæt wēste land on ðæt stēorbord, ond þā wīdsǣ on ðæt bæcbord þrīe dagas. Þā wæs hē swā feor norþ swā þā hwælhuntan firrest faraþ.

Ottar fortalte sin herre, kong Alfred, at av alle nordmenn bodde han nordligst.

Han berettet at han bodde i den nordre delen av landet ved Vesterhavet. Han sa, imidlertid, at landet kan strekke seg svært langt mot nord derifra; men at det er helt øde, bortsett fra noen få steder innimellom der finner holder til, på jakt om vinteren, og om sommeren på fiske ved dette havet.

Han sa at han ved en anledning ville prøve å finne ut hvor langt landet kunne ligge mot nord, eller hvorvidt noe menneske bodde nordenfor villmarken. Så fōr han nordover langs landet og holdt hele veien det øde landet på styrbord og det åpne hav på babord i tre dager. Da var han så langt nord som hvaljegerne drar på det lengste.

Þā fōr hē þā giet norþryhte swā feor swā hē mehte on þæm oþrum þrīm dagum gesiglan. Þā bēag þæt land, þær ēastryhte, oþþe sēo sē in on ðæt lond, hē nysse hwæðer, būton hē wisse ðæt hē ðær bād westanwindes ond hwōn norþan, ond siglde ðā ēast be lande swā swā hē mehte on fēower dagum gesiglan.

Þā sceolde hē ðær bīdan ryhtnorþanwindes, for ðæm þæt land bēag þær sūþryhte, oþþe sēo sē in on ðæt land, hē nysse hwæþer. Þā siglde hē þonan sūðryhte be lande swā swā hē mehte on fīf dagum gesiglan. Ðā læg þær ān micel ēa ūp on þæt land.

Ðā cirdon hīe ūp in on ðā ēa for þæm hīe ne dorston forþ bī þære ēa siglan for unfriþe; for þæm ðæt land wæs eall gebūn on oþre healfre þære ēas. Ne mētte hē ær nān gebūn land, siþþan hē from his āgnum hām fōr; ac him wæs ealne weg wēste land on þæt stēorbord, būtan fīscerum ond fugelerum ond huntum, ond þæt wæron eall Finnas; ond him wæs ā wīdsæ on þæt bæcbord.

Þā Boermas heafdon swīþe wel gebūd hira land: ac hīe ne dorston þær on cuman. Ac þāra Terfinna land wæs eal wēste, būton ðær huntan gewīcodon, oþþe fīsceras, oþþe fugeleras. Fela spella him sædon þā Beormas ægþer ge of hiera āgnum lande ge of þæm landum þe ymb hīe ūtan wæron; ac hē nyste hwæt þæs sōþes wæs, for þæm hē hit self ne geseah. Þā Finnas, him þūhte, ond þā Beormas spræcon nēah ān geþēode.

Swīþost hē fōr ðīder, tōēacan þæs landes scēawunge, for þæm horshwælum, for ðæm hīe habbað swīþe æpele bān on hiora tōþum — þā tēð hīe brōhton sume þæm cyninge — ond hiora hūd bið swīðe gōd tō scīprāpum. Sē hwæl bið micle lāssa þonne oðre hwalas: ne bið hē lengra ðonne syfan elna lang; ac on his āgnum lande is sē betsta hwælhuntað; þā bēoð eahta and fēowertiges elna lange, and þā mæstan fiftiges elna lange; þāra hē sæde þæt hē syxa sum ofslōge syxtig on twām dagum.

Hē wæs swyðe spēdig man on þæm æhtum þe heora spēda on bēoð, þæt is, on wilddrum. Hē hæfde þā gýt, ðā hē þone cyninge sōhte, tamra dēora unbebohtra syx hund. Þā dēor hī hātað 'hrānas'; þāra wæron syx stælhānas; ðā bēoð swyðe dyre mid Finnum, for ðæm hī fōð þā wildan hrānas mid. Hē wæs mid þæm fyrstum mannum on þæm lande: næfde hē þeah mā ðonne twēntig hrýðera, and twentig scēapa, and twentig swýna; and þæt lýtle þæt hē erede, hē erede mid horsan. Ac hyra ār is mæst on þæm gafole þe ðā

Så fór han likeså langt videre nordover som han hadde seilt på de andre tre dagene. Der bøyde landet da østover, eller havet trengte inn i landet, han visste ikke hva; men han visste at han måtte vente der på vestlig og noe nordlig vind, og så seilte han østover langs landet så langt som han kunne på fire dager.

Der måtte han da vente på vind rett fra nord fordi landet bøyde sydover, eller havet trengte inn i landet, han visste ikke hva. Da seilte han derfra sydover langs landet så langt som han kunne på fem dager. Der rant en stor elv ut fra landet.

Da vendte de opp elven, fordi de av redsel for fiendtligheter ikke torde seile videre forbi denne. Den andre bredden av elven var nemlig helt bebodd. Han hadde ikke støtt på noe bebodd land siden han fór hjemmefra; og hele veien hadde ubebodd land lagt på styrbord for ham, utenom fiskere, fuglefangere og jegere; og de var alle finner. Og hele tiden hadde han hatt det åpne hav på babord.

Bjarmene hadde bebygd sitt land svært godt, så de torde ikke gå i land der. Men terfinnes land var helt øde bortsett fra der jegere slo leir, eller fiskere, eller fuglefangere. Bjarmene fortalte ham mange historier, hver av dem enten om deres eget land eller om de landene som omga dem bortenfor, men han visste ikke hva som var sant, da han ikke hadde sett det selv. Det syntes ham at finnene og bjarmene talte nesten samme språk.

Han for hovedsakelig dit, i tillegg til det å få sett landet, på grunn av hvalrossen, fordi de har svært gjevt ben i sine tenner – de bragte noen av disse tennene til kongen – og deres hud er svært god til skipsrep. Denne hvalen er mye mindre enn andre hvaler, den er ikke lengre enn syv alen lang. Men den beste hvalfangsten er i hans eget land, der de er åtte og førti alen lange, og de største femti alen lange; av disse, sa han, at han som en av seks drepte seksti på to dager.

Han var en svært velstående mann på de eiendeler som deres rikdom består i, nemlig villrein. Han hadde fremdeles, da han søkte kongen, seks hundre usolgte tamdyr. Disse dyrene heter rein, og av dem var det seks lokkerein. De er svært kostbare hos finner, fordi de fanger ville rein med dem. Han var blant de fremste menn i landet, selv om han ikke hadde mer enn tyve kyr, tyve sauer og tyve svin, og det lille som han pløyde, pløyde han med hester. For deres velstand er hovedsakelig ved de skatter som

Finnas him gylðað.

Þæt gafol bið on dēora fellum, and on fugela feðerum, and hwales bāne, and on þæm sciprāpum, þe bēoð of hwæles hýde geworht, and of sēoles. Æghwīlc gylt be hys gebyrdum. Sē byrdesta sceall gylðan fiftýne mearðes fell, and fíf hrānes, and ān beran fel, and tyn ambra feðra, and berenne kyrtel oððe yterenne, and twegen sciprāpas; ægþer sý syxtig elna lang, oþer sý of hwæles hýde geworht, oþer of sīoles.

Hē sāde ðæt Norðmanna land wære swýþe lang and swýðe smæl. Eal þæt his man āþer oððe ettan oððe erian mæg, þæt līð wið ðā sǣ; and þæt is þēah on sumum stōwum swýðe clūdig; and licgað wilde mōras wiðēastan and wiðūppon emnlange þæm býnum lande. On þæm mōrum eardiað Finnas. And þæt býne land is ēasteward brādost, and symle swā norðor swā smælre. Ēastewerd hit mæg bīon syxtig mīla brād, oþþe hwēne brædre; and middeward þrītīg oððe brædre; and norðeward hē cwæð, þær hit smalost wære, þæt hit mihte bēon þrēora mīla brād tō þæm mōre; and sē mōr syðþan, on sumum stōwum swā brād swā man mæg on twām wucum oferfēran; and on sumum stōwum swā brād swā man mæg on syx dagum oferfēran.

Þonne is tōemnes þæm lande sūðewardum, on oðre healfe þæs mōres, Swēoland, oþ þæt land norðeward; and tōemnes þæm lande norðewardum, Cwēna land. Þā Cwēnas hergiað hwīlum on ðā Norðmen ofer ðone mōr, hwīlum þā Norðmen on hý. And þær sint swīðe micle meras fersce geond þā mōras; and berað þā Cwēnas hyra scypu ofer land on ðā meras, and þanon hergiað on ðā Norðmen; hý habbað swýðe lýtle scypan and swýðe leohte.

Ōhthere sāde þæt sīo scīr hātte Hālgoland þe hē on būde. Hē cwæð þæt nān man ne būde be norðan him.

Þonne is ān port on sūðewardum þæm lande, þone man hāt Sciringeshēal. Þyder hē cwæð þæt man ne mihte geseglian on ānum mōnðe, gyf man on niht wīcode, and ælce dæge hæfde ambyrne wind; and ealle ðā hwīle hē sceal seglian be lande. And on þæt stēorbord him bið ārest Írland, and þonne ðā Ígland þe synd betux Írlande and þissum lande. Þonne is þis land oð hē cymð tō Sciringeshēale, and ealne weg on þæt bæcbord Norðweg.

finnene gir dem.

Denne skatten består av dyrehuder, fuglefjær, hvalben og de skipsrep som fremstilles av hval- og selhud. Enhver betaler etter sin rang. De av høyest rang må betale femten mårskinn, fem rein, et bjørneskinn, ti tønner dun, en pels av bjørneskinn eller selskinn og to skipsrep hvert på seksti alen, det ene fremstilt av hvalhud, det andre av sel.

Han sa at nordmennes land er svært langt og svært smalt. Alt av dette som man kan anvende, enten til beiteland eller åkerland, ligger ved havet, og det er allikevel på noen steder svært steinete. Og det ligger ville fjell mot øst, over og langsmed det dyrkbare land. I disse fjell holder finnene til. Og det dyrkbare land er bredest i sydøst og jo lenger mot nord desto smalere. I syd kan det være seksti mil bredt eller noe bredere, på midten tredve eller bredere; og i nord, sa han, der det er smalest, kan det være tre mil bredt inn til fjellet. Og fjellet derfra er på noen steder så bredt at man kan gå over det på to uker, og på noen steder så bredt at man kan gå over det på seks dager.

Videre ligger Sverige på den andre siden av fjellene langsmed landet sydoover og så langt nord som det går; og langsmed landet videre nordover ligger kvenenes land. Kvenene går til tider på herjetokt blandt normenn fra dette fjellet, og noen ganger normenn blandt dem. For der er svært store innsjøer blandt disse fjellene, og kvenene bærer sine båter over land til disse sjøene og plyndrer nordmenn derfra. De har svært små og svært lette båter.

Ottar sa at det distriktet han bodde i het Hålogaland. Han fortalte at ingen mennesker bodde nord for ham.

Så er det en havn i den sydlige delen av landet, den kaller man Skiringssal. Dit, sa han, kan man ikke seile på en måned, om man slo leir om natten og hver dag hadde gunstig vind; og hele tiden seiler han langs landet. Og til styrbord for ham er først Irland og deretter de øyene som ligger mellom Irland og dette landet (England). Så er det dette landet (England) inntil man kommer til Skiringssal, og hele veien er Norge til babord.

Wiðsūðan þone Sciringeshēal lið swyðe mycel sē ūp in on ðæt land; sēo is brādre þonne ænig man ofersēon mæge. And is Gotland on oðre healfe ongēan, and siððan Sillende. Sēo sē lið mænig hund mīla ūp in on þæt land. And of Sciringeshēale hē cwæð þæt hē seglode on fīf dagan tō þæm porte þe mon hæ̅t æt Hæ̅pum; sē stent betuh Winedum, and Seaxum, and Angle, and h̅yrð in on Dene.

Ðā hē þiderweard seglode fram Sciringeshēale, þā wæs him on þæt bæcbord Denemearc and on þæt stēorbord wīdsæ̅ þr̅y dagas; and þā, twegen dagas ær hē tō Hæ̅pum cōme, him wæs on þæt stēorbord Gotland, and Sillende, and īglanda fela. On þæm landum eardodon Engle, ær hī hider on land cōman. And hym wæs ðā twegen dagas on ðæt bæcbord þā īglan̅d þe in [on] Denemearce h̅yrað.

Wulfstans beretning

Wulfstan sæde þæt hē gefōre of Hæ̅ðum, þæt hē wære on Trūsō on syfan dagum and nihtum, þæt þæt scip wæs ealne weg yrnende under segle. Weonodland him wæs on stēorbord, and on bæcbord him wæs Langaland, and Læ̅land, and Falster, and Scōnēg; and þās land eall h̅yrað tō Denemearcan.

And þonne Burgenda land wæs ūs on bæcbord, and þā habbað him sylfe cyning. Þonne æfter Burgenda lande wæron ūs þās land, þā synd hātene ærest Blēcinga ēg, and Mēore, and Eowland, and Gotland on bæcbord; and þās land h̅yrað tō Swēom. And Weonodland wæs ūs ealne weg on stēorbord oð Wīslēmūðan. Sēo Wīsl̅e is swyðe mycel ēa, and hīo tōlīð Wītland and Weonodland; and þæt Wītland belimpeð tō Estum; and sēo Wīsl̅e lið ūt of Weonodlande, and lið in Estmere; and sē Estmere is hūru fiftēne mīla brād.

Þonne cymeð Ilfing ēastan in Estmere of ðæm mere, ðe Trūsō standeð in stæde; and cumað ūt samod in Estmere, Ilfing ēastan of Estlande, and Wīsl̅e sūðan of Winodlande. And þonne benimð Wīsl̅e Ilfing hire naman, and ligeð of þæm mere west and norð on sē; for ðy hit man hæ̅t Wīslēmūða.

Þæt Estland is swyðe mycel, and þær bið swyðe manig burh, and on ælcere byrig bið cyning. And þær bið swyðe mycel hunig, and fīscnað, and sē cyning and þā rīcostan men drincað m̅yran meolc, and þā unspēdigas and þā þēowan drincað medo. Þær bið swyðe mycel gewinn betwēonan him. And

Sønnefor denne Skiringssal trenger et meget stort hav inn i landet, det er bredere enn noen mann kan se over. Og Jylland ligger på den andre siden midt imot og deretter Sønderjylland. Dette hav trenger mange hundre mil inn i landet. Og fra Skiringssal fortalte han at han seilte i fem dager til den havnen som man kaller Hedeby. Den ligger mellom vendere og saxere og anglere og hører til danskene.

Da han seilte dit fra Skiringssal hadde han Danmark på babord og det åpne hav til styrbord i tre dager. Og så, to dager før han kom til Hedeby, hadde han Jylland og Sillende og mange øyer til styrbord. I det landet levde anglerne før de kom hit til dette landet. Og på babord side hadde han da i to dager de øyene som hører til Danmark.

Wulfstan sa at han fór fra Hedeby, og at han kom til Truso på syv dager og syv netter, og at skipet løp under seil hele veien. Vendland var til styrbord for ham, og på babord hadde han Langeland, Lolland, Falster og Skåne. Alle disse landene hører til Danmark.

«Og så var Bornholm på babord side for oss, og de har sin egen konge. Så etter Bornholm hadde vi de land som kalles først Blekinge, Meora, Øland og Gotland til babord, og disse land hører til Svearne. Vi hadde Vendland på vår styrbord hele veien til Vislamunningen. Visla er en svært stor elv, og hun danner skillet mellom Vitland og Vendland, og dette Vitland hører til estene. Visla renner fra Vendland ut i Østsjøen, og denne sjøen er sikkert femten mil bred.

Videre kommer Ilfing østfra ut i sjøen der Truso ligger ved bredden, og de to flyter sammen ut i Østsjøen, Ilfing fra øst gjennom Estland og Visla fra syd gjennom Vendland. Og der berøver Visla Ilfing hennes navn fordi den renner fra sjøen nordvest ut i havet og er kjent som Vislamunn.

Dette Estland er svært stort og har svært mange befestede byer, og i hver by er det en konge. Og der er veldig mye honning, og fiske; og kongen og de mektigste menn drikker hoppemelk, mens de fattige og slavene drikker mjød. Det er svært mye splid mellom dem. Og ikke blir det brygget noe øl blandt

ne bið ðær nænig ealo gebrowen mid Estum, ac þær bið medo genōh.

And þær is mid Estum ðēaw, þonne þær bið man dēad, þæt hē lið inne unforbærned mid his māgum and frēondum mōnað, ge hwīlum twēgen; and þā kyningas, and þā oðre hēahðungene men, swā micle lencg swā hī māran spēda habbað, hwīlum healf gēar þæt hī bēoð unforbærned, and licgað bufan eorðan on hyra hūsum. And ealle þā hwīle þe þæt līc bið inne, þær sceal bēon gedrync and plega, oð ðone dæg þe hī hine forbærnað.

Þonne þý ylcan dæge [þe] hī hine tō þæm āde beran wyllað, þonne tōdælað hī his feoh, þæt þær tō lāfe bið æfter þæm gedrynce and þæm plegan on fif oððe syx, hwylum on mā, swā swā þæs fēos andēfn bið. Alecgað hit ðonne forhwæga on ānre mīle þone mæstan dæl fram þæm tūne, þonne oðerne, ðonne þone þridan, oþ þe hyt eall ālēd bið on þære ānre mīle; and sceall bēon sē læsta dæl nýhst þæm tūne ðe sē dēada man on līð.

Þonne sceolon bēon gesamnode ealle ðā menn ðe swyftiste hors habbað on þæm lande, forhwæga on fif mīlum oððe on syx mīlum fram þæm fēo. Þonne ærnað hý ealle tōweard þæm fēo: ðonne cymeð sē man sē þæt swiftofte hors hafað tō þæm ārestan dæle and tō þæm mæstan, and swā ælc æfter oðrum, oþ hit bið eall genumen; and sē nimð þone læstan dæl sē nýhst þæm tūne þæt feoh geærneð. And þonne rīdeð ælc hys wegges mid *ðæm* fēo, and hyt mōtan habban eall; and for ðý þær bēoð þā swiftan hors ungefōge dýre.

And þonne his gestrēon bēoð þus ealle āspended, þonne byrð man hit ūt, and forbærneð mid his wæpnum and hrægle; and swīðost ealle hys spēda hý forspendað mid *þæm* langan leger þæs dēadan mannes inne, and þæs þe hý be þæm wegum ālecgað, þe ðā fremdan tō ærnað, and nimað. And þæt is mid Estum þæw þæt þær sceal ælcas geðēodes man bēon forbærned; and gyf þār man ān bān findeð unforbærned, hī hit sceolan miclum gebētan.

And þær is mid Estum ān mægð þæt hī magon cyle gewyrcan; and þý þær licgað þā dēadan men swā lange, and ne fūliað, þæt hý wyrcað þone cyle him on. And þeah man āsette twēgen fætels full ealað oððe wæteres, hý gedōð þæt ægþer bið oferfrozen, sam hit sý sumor sam winter.

estene, men der er mjød nok.

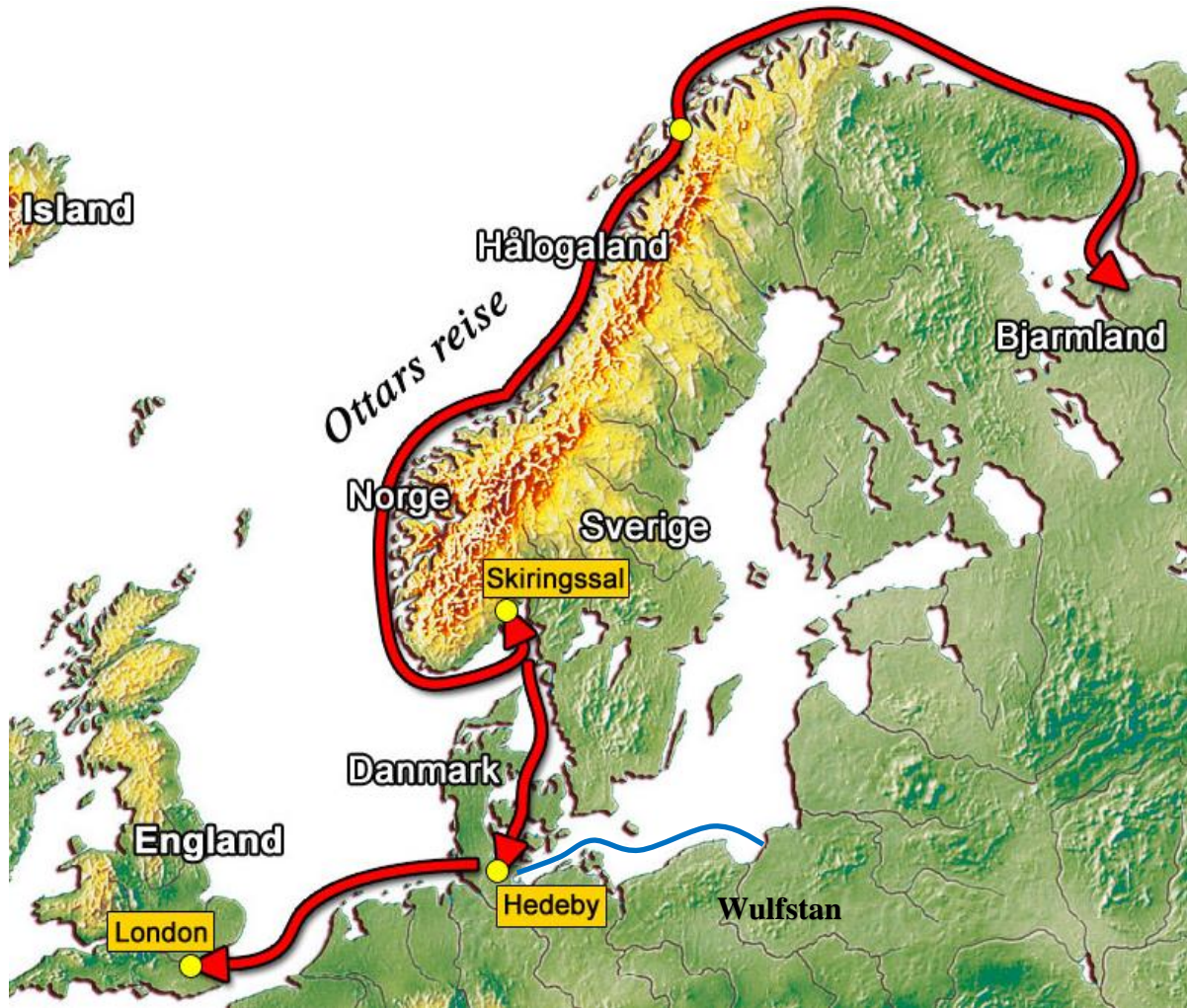
Og blandt estene er der en skikk at når en mann dør ligger han ukremert innendørs blandt slektninger og venner i en måned og noen ganger to; og kongene og andre navnkundige menn så mye lenger som de har rikdom til, ja til tider forblir de ukremert i et halvt år, og ligger over jorden i sine hjem. Og i hele denne tiden som liket ligger inne skal der være drikk og spill inntil den dagen da de kremerer ham.

Så, på den samme dagen som de har til hensikt å bære ham til bålet, deler de hans eiendeler, det som måtte være til overs etter drikkingen og spillingen, i fem eller seks hauger og noen ganger flere, alt etter eiendelenes omfang. De legger da den største delen omkring en mil fra boplassen, deretter den andre og så den tredje, inntil de alle er lagt ned langs denne ene milen, og det skal være slik at den minste delen er nærmest tunet der den døde mannen ligger.

Så skal de samles, alle de menn som har de raskeste hestene i landet, omkring fem eller seks mil fra eiendelene. Deretter galopperer de alle mot eiendelene, og slik kommer den mann som har den raskeste hesten til den første delen, som er den største, og deretter den ene etter den andre, til alt er tatt; og han får den minste delen som sikrer seg eiendelene nærmest tunet. Og så rir de hver sin vei med eiendelene, og de får lov til å beholde alt; og derfor er det at en rask hest er overdrevent kostbar.

Og når alle hans eiendeler har blitt brukt på denne måten, da bærer de ham ut og brenner ham med alle hans våpen og klær; og de bruker det meste av all hans rikdom i løpet av den lange liggetiden inne, og med det som de legger langs veiene, som da fremmede kan ri opp til og ta. Og det er en skikk blant estene at der skal enhver stammes menn bli brent på likbål, og hvis man finner ett uforbrent ben der, skal de bøte mye for dette.

Der er blandt estene en stamme som kan frembringe kulde, og derfor ligger døde menn så lenge uten å råtne der, fordi de har gjort kulde på dem. Og om man setter fra seg to fulle fat med øl eller vann kan de forårsake at det ene eller begge fryser over, om det skulle være sommer eller vinter.»

https://no.wikipedia.org/wiki/Ottar_fra_Hålogaland.

Finn

Bjorklid

